

ትግራዊ ካብ ታሪኹ ክመሃር ይግባእ

ትግራዊ ኩሉ ጊዜ ብሓይሉ እዩ ዝነበር። ናይ ትግራዊ ኣይግዛእን ባሃላይነት፣ ናይ ትግራዊ ሓይሊ ዘይፈልጥ የለን። ግን ድማ ሓይሊና ጥራሕ ዘይኮነስ እታ ድኽመትናውን ካብና ንላዕሊ ዝፈልጥዎ ኣለዉ።

ኣብ መበል 19 ክፍለ ዘመን ትምክሕቲ ሓይሊ ካብ ሃፀይ ዮውሃንስ /ብተንኮልን ሸርሕን/ ስልጣን እንትርከብ ኣብ ኢትዮጵያ ዓብይ ፈተና ክኾነኒ እዩ ኢሉ ዝሓሰቦ ትግራዊ ጥራሕ እዩ ነይሩ። ሕሉፍ ታሪክና ከምዝሕብሮ ትምክሕቲ ሓይሊ ንኢትዮጵያ ሰጥ ለበጥ ኣቢልካ ንምግዛእ ቀሊል እዩ ኮይኑ ግና ንትግራዊ ብብልሓት ሒዝካ እዩ ዝብል ኣተሓሳስባ ኣለዎ። ከም ኣተሓሳስባ ትምክሕቲ ሓይሊ ንትግራዊ ብሓይሊ ክነምበርክኽ ኣይንኸእልን ትግራዊ እንተተላዒሉ ማንም ኣይሕዞን እንተ እቲ ካሊእ ግን ገና ስለዘይሰልጠነ ከም እንሰላ ገሪፍካ ቀጥቂጥካ ኣሲርካ ናብ ዝደለኻዮ ክትዝውሮ ትኸእል ኢኻ ስለዚ ንትግራዊ ግን ብብልሓት፣ ብተንኮልን ሸርሕን ጥራሕ ኢና ክንሕዞ ንኸእል ዝብል እዩ። በዚ መሰረት ንትግራዊ ንምሓዝ ኣድኪኻን ሓድነት ከይህልዎ ከፋፊልካ ምግዛእን ከምኡውን ነኒባዕሉ ክተሓራፊፍን ክናቕርን ምግባር ጥራሕ እያ ንትግራዊ ምቕፅፃር ዝከኣል ብዝብል ኣተሓሳስባ ንዝሓለፉ 100 ዓመታት ሰሪሑ ትግራዊ ኣብ ትሕቲ መግዛእቲ ናይ ኣምሓራ ትምክሕቲ ወዲቐ ካብ ኢትዮጵያ ብሓፋታምነት ካብ ዝገለፃ ክልተ ክዝኣታት ሸዋን ትግራይን/ ሓንቲ ዝነበረት፣ ኣብ ግብኣተ መሬት ትምክሕቲ ስርዓት ትግራይ ካብ ኢትዮጵያ እታ ዝኸፍኦ ድኸነት ዘለዎ ግዝኣት ንምጅን በቐዓ።

ትግራይ ከፋፊልካ ንምግዛእ ኣብ 4 ቦታ ማለትውን፣ ንመግዛእቲ ጣልያን ዝተወሰነ ከባቢ ምሃብ /ሀዚ ኤርትራ ዝበሃል/፣ ናብ ጎንደር //ካብ ተከዘ ክሳብ ለማሊም ዘሎ/፣ ዝተወሰነ ክፋል እውን ናብ ወሎ እንትካለል እቲ ራብዓይ ድማ ኣብ ትግራይ ተነጊሉ ክካለል ተገይሩ እዩ። ትግራዊ ኣብ 4 ቦታ ስለተኸፋፈለ፣ ሓድነቱ ክብተንን ኣበቢዘለዎ ከባቢ ብካሊእ ኣጀንዳ ክፅመድን ብምግባርም፣ እቲ ትግራዊ ንምድካይ ድማ ናይ ትምክሕቲ ሓይሊ ሰራዊት ቀለብ ኣብ እንግድዓ ትግራይ ክወድቕ ብምግባር ብድኸነት ሰንሰን ክብል ገይሮምዎ እዮም። ብምጅኑውን እቲ ሸርሒ ንልዕሊ 100 ዓመት ሰሪሑ ትምክሕቲ እናተፈራረቐ ክገዝእ ኪኣሉ እዩ።

ካሊእ ኣብ ልዕሊ ሀዘቢ ትግራይ ዝተፍሓሰ ተንኮል-ትምክሕቲ ድማ ትግራይ ኣብ ውሽጡ ሓድነት ከይህልዎ ነንባዕሉ ክናኸስ ምግባር እዩ ነይሩ። እዚ ድማ እቲ ዝዓበየ ክፋል ኣብ ልዕሊ ትግራዊ ዝተፍሓሰ ተንኮል እዩ ነይሩ። ትግራዊ ሓደ ኮይኑ ሓድነቱ ኣጠናኸሩ ኣብ ልዕሊ ትምክሕቲ ንከይዘምት ኣብ ውሽጡ ዝከፋፈለሉ ሚላ ክንፈጥር ኣለና ብዝብል ስልቲ ብዓሌት ብኸባቢ ብዘርኢ ክነባልዎን ነንባዕሉ ክነጣፍኦን እንተኸኢልና ንግስናና ዉሑስ እዩ እንተዘየለ ግን ኣብ ሓፂር ጊዜ ተወዲቡ ከጥፈኦ እዩ ስለዚ ብኣውራጃ፣ ብወረዳ፣ ብዓሌትን ቁሻትን ሓዊ ክነእቱ ይግባእ ኢሎም ንዘመናት መርዚ እናነዘሉ ብምፅናሎም ትግራዊ ክብተንን ሓድነቱ ክልሕልሕን ተገይሩ እዩ። እዚ ዝተነዘሐ መርዚ እዚ ንሚእቲ ዓመታት ዝሰርሐ እንትኾን ካልኣይ ወያነ ትግራይ ነዚ ተንኮል ትምክሕቲ ፈንጢሑ ዝወፀን ንዓዎት ዝበፅሐን እንተኾነውን እቲ መርዚ /ከባቢያዊነት/ ግን ገና መሊኡ ስለዘይለቐቐ ክሳብ ሀዚ ውጥም ቅልቅል እናበለ ንሓድነትና ይፈታተኖ ኣሎ።

እዚ መርዚ ክሳብ ክንደይናይ ጎዳኢን በታኒን ምጅኑ ዘርኢየና ኣብ 1960ታት ዝተለዓዓላ ናይ ሙሁርን መንእሰይን ትግራይ ናይ ኣብ መበል 20 ክፍለዘመን ዝተወደበ ዕሸል/ውልዶ ቃልሲ

ህዝቢ ናብ ሓደጋ አእቲዮም ነይሩ። ክሳብ መፋርቕ 20 ክፍለዘመን ዝለዘቐ መግዛእቲ ትምክሕቲ ንሓንሳእን ንሓዋናን ጠጠው ንምባል ኣብ 1950ታት ጀሚሩ ህዝባዊ ሕቶታት ቁጥቦታት ምልዓል ምስጀመሪ ኣብ 1967 ዓ.ም. ወርሒ ለካቲት ዉሑዳት ተጋሩ /11 ሰባትን 5 ብረትን/ ኣንፃር ትምክሕታዊ ደርጊ ተላዲሎም በረኻ ምስ ኣተዉ እቲ ቃልሲ እናተነሃሃረ ህዝቢ እናሰለፈ፣ ኣድማሱ እናሰፈሐ እንትኸድ፣ እቲ ንዘመናት እናተነዝሐ ዝመፀ መርዚ /ከባቢያዊነትን ኣውራጃውነትን/ ኣብቲ ውድብ ክሰርሕ ምስጀመሪ ንውድብ ክፍርስ ቁርብ ተሪፋዎ ነይሩ፣ ብምጅኑውን ኣብ 1969 ዓ.ም. ከቢድ ዋጋ ኣኸፊሉና እዩ። እዚውን ምእንቲ ህዝቢ ምእንቲ ትግራዊይ ኢሉ ዝመፀ ሙሁር መንእሰይ ኣብ ፍትሓውነት ናይ ስልጣን ክፍፍል ሕቶታት ክለፀሉ ብምግባር ብኣውራጃውነት ብምክፍፋል ነኒባዕሉ ክጣፋእ ጀሚሩ ነይሩ። እዚ ብውሕሉል መንገዲ እንተዘይፍታሕ ነይሩ በቃ እዚ ሐዚ ዝኒሆ ኣይምረኣናዮን።

ኣብዚ ሐዚ እዋን ድማ ንሕና ተጋሩ ተቓሊስና ብዘረጋገፅናዮ ስርዓት ከም መሳልል ተጠቐሞም ወየንቲ መሲሎም ንዓመታት ኢህወዴግ እናመርሑ ድሕሪ ምፅናሕ ትምክሕትን ፀቢብነትን ምስ ደሞም ተወሃሂድዎም ከም ኣደታቶም ተንኮልን ሽርሕን ኣብ ልዕሊ ተጋሩን ህወሓትን ፊሒሶም፣ ካብ ኣሰራርሓ ኢህወዴግ ወፃኢ ኦሮማራ ዝብል ሕቡጅ ጉጅለ ፈጠሮም ላዕሊላዕሊ ሕጋውነት ንምልባስ ኣብ ቤት ምኽሪ ኢህወዴግ ገምጋምን መረፃን ተገይሩ፣ ነገርግን መን ንመን ይጥቁ ይመርፅ ኣብ ደገ ተወዲኡ ስለዝመፀ ኣብ ታሪኽ ኢህወዴግ ተገይሩ ዘይፈልጥ፣ ዝተገምገመ ካለእ ዝተመረፀ ካለእ ኮይኑ፣ “ብዘዕባኻዮ ክልቢ ትንክሰ” ከምዝበሃል ህወሓት ብዘዕባኻዮ ውድባት ክሕደት ተፈጂሙዎ ንምእማን ብዘፀግም ስልጣን ኣብ ኢድ ትምክሕትን ፀብብትን ወደዲቐ ይርከብ።

እዞም ናይ ሎሚ ናይ 21 ክፍለዘመን ትምክሕቲ ሓይሊእውን ከም ኣደታቶም ኣብ ኢትዮጵያ ዉሑስ ስልጣን ክህልወና እንተኸይኑ ብጀካ ትግራዊይ ካለእ ዋጋ የብሉን ናብ ዝደለናዮ ክንዝውሮ ንኸእል ኢና ስለዚ ትግራይ ግን ክነምበርክኽ ኣለና ብዝብል ሰፊሕ ምንቅስቃስ የካይዱ ኣለዉ። ካብ ዘካየድዎም ምንቅስቃሳት ሓደ፣ ትግራዊይ ብበዝሒ ዘለዎም መሓውራት መንግስቲ ብምፍራስ ወይ ዳግም ብምውዳብ ትግራዊይ ካብ ዘለዎ ቁልፊ ዝበሃሉ ናይ ስልጣን ቦታታት ክገልስ ምግባርን፣ ንትግራይ ክልል ድማ ብሓይሊ ምንብርኻኽ ዝብል እዩ ነይሩ። በዚመሰረት ካብኩሉ ናይ መንግስቲ ስልጣን ትግራዊይ ዝበሃል ብጠቕላላ ክለግስ፣ ሜቴክን ናይ ሃገር ደሕንነትን ክፈርስ ወይ ከምብሓድሽ ክውደብ እንትገብሩ፣ ኣብ መከላኸሊ ሃገር ግን ዝሓሰብዎ ምፍፃም ማለት እቲ ኣብ ስልጣን ዘሎ ፅግዕተኛ ሓይሊ ብዘይ መሳርሒ ሓይሊ /መከላኸሊ ሃገር/ ምትራፍ ኮይኑ ረኺቦምዎ።

ትግራዊይ ካብ መከላኸሊ ሃገር ምግላስ ማለት ምናልባት ካብ ነሮባብቲ ወይ ካልኦት ዘመናዊ ዕጥቅን ሰራዊትን ዘለዎ ተተናኽይቲ ክምክት ይትረፍ ንሸፋቲን ኣሸበርቲ ሓይሊታትን እውን ክከላኸል ከምዘይኸእሉ ናብ መደምደምታ ምስ በፅሑ መከላኸሊ ሃገር ክሳብ ብናታቶም ቅኒት ዝሃንፅዎ ንግዚኡ ካብ ምፍራስ ምብዋዝ ይሓይሽ ተባሂሉ ቦባዮም ይርከብ።

ናይ ሃገር ደሕንነት ትካል ናይ ምፍራስ ስጉምቲ እንትውሰድ ኣብኡ ዝነበሩ ተጋሩ ብዘይ ምንም ቅድመ ኩነታት ክገልሱ፣ ከምኡውን ንቲ ሕገመንግስታዊ ስርዓት ተኣመንቲ እዮም ዝተብሃሉ ተወለድቲ ካልኦት ብሄራት እውን ሰበባት ፈጠርካ ክገልሱ ብምግባር ኣብ ክንድኦም ድማ፣ ኣብዝሓለፈ እዋን ንቲ ሕገመንግስታዊ ስርዓት ዝቃወሙ ዝነበሩን ብሄሮም እውን ከም ሓደ ሮቕሓ ተወሲዱ ተመልሚሎም ክትክኡ ብምግባር እነሆ ዓቕሚን ተኸእሎን ዘይብሉ ትካል ሃገር ደሕንነት ኮይኑ፣ ኣብዚ ሐዚ እዋን ዘሎ ደሕንነት ንጠ/ሚን ካልኦት ዉሑዳት ሰበሰልጣናት ካብ

ምሕላው ሓሊፉ ናይ ሃገር ደሕንነት ከረጋግፅ ኣብዘይኸእለሉ ኩነታት ወዲቛ እነሆ ሃገር ትሕመስ ትፈርስ ኣላ።

እቲ ካሊእ ክወስድዎ ሓሲቦም ዝፈሸሎም ስጉምቲ ኣብ ብሄራዊ ክልላዊ መንግስቲ ትግራይ ከምቲ ኣብ ልዕሊ ብሄራዊ ክልላዊ መንግስቲ ሶማሌ ዝወሰድዎ ናይ ምፍራስ ስጉምቲ እዩ ነይሩ። መጀመሪያ ኣብ ሶማሌ ዕውት ኦፐሬሽን ምስ ፈፀሙ ብቐጥታ ገዳም ናብ ትግራይ ኣቕኒደዎም። ብምጥቃስ ናይ ኣምሓራ ትምክሕቲ ምስ ሻዕብያ ብምሽራኽ ሰፊሕ ናይ ስነ-ሰናዊ መጥቃዕቲ ምክያድን ፋሊይ ኮማንዶ ኣሸሊኳ ናብ ትግራይ ምስዳድ ዝብል ሕቡእ ምርድዳእ በዒሎም። ናብ ትግራይ ዝሰደድዎ ሓይሊ ብሓድነት ህዝብን ናይ ፀጥታ መሓውርን ክመክን ምስተገበረ ጠጠው ኢሎም ኩነታቶም ናብ ምግምጋም እዮም ኣትዮም።

ኩነታት ትግራይ እንትግምግሙ፤

“ቀደሙውን ተጋጊና ኢና፤ ካብ ታሪክን ካብ ኣቦታትና ክንመሃር ኣይከኣልናን፤ ተጋሩ ብሓይሊ ክነምበርክኽ ምፍታና ጌጋ እዩ። ብምጥቃስ ቅሬታን ቁምን ምሓዝን ምክፍፋል ጀሚሩ ዝነበረ ትግራዊ ናብ ሓደ ኣምጂእናዮ፤ ትግራዊ ዘለዎ ኣፈላላይ ገዲፉ ሓድነቱ ከጠናኸርን ክውደብን ገይርናዮ” ዝብል ጣዕሳ ወይ ዓርሰ ነቐፌታ ገይሮም።

ኣብ መወዳእታ ከም ስልቲ ዝሓዝዎ ናብታ ናይ ኣቦታቶም ቶንኮልን ሸርሕም ምምላስ እዩ። እሱውን ትግራዊ ንትውልዲ፤ ዘርኢ፤ ከባቢ፤ ተኳሳሓይ ስለዝኾነ በዚኣ ጥራሕ ኢና ክንኣትዎ ዝግባእ፤ እታ ቀንዲ ድኽመት ትግራዊ “የትግሬ ሰስ ብልት በኣውራጃ መከፋፈል ነው” ብኣውራጃ፤ ብወረዳን ከባቢን ምልዕዓል እያ ብዝብል ሰፊሕ ወፈራ ኣትዮምና ኣለዉ።

ስለዚ ከምታ ኣብ 1969 ዓ.ም. ገጠሙና ብውሕሉል መንገዲ ዝኣለናዮ ሐዚውን ነዚ ጉዳይ ኩሉ ትግራይ ክርደኦን ክግንዘቦን ብምግባር ኣብቲ ተፈጠሩ ዘሎ ሓድነትና ነቓዕ ከይፍጠር ዘድሊ ኩሉ ክንገብር ይግባእ። ድጅታል ወያነ ነዚ ጉዳይ ብውነት ብምርኣይ ነዚ ውዲት ትምክሕቲ ከም ኣያታትና ክነምክኖ ይግባእ።

እዚ ናይ ሓደን ክልተን ፓርቲ ጉዳይ ናይ ዴሞክራሲያዊ ውድድር መረፃ ወይ ናይ ፖለቲካዊ ውድብ ውድድር ኣይኮነን፤ እዚ ሓደ ትግራዊ ሓይሊ ሰዓፍ ካሊእ ትግራዊ ሓይሊ ዝሰፃረሉ ኩነታት እውን ኣይኮነን፤ ወይድማ እዚ ሓደ ዴሞክራሲያዊ ሓይሊ ከይዱ ካሊእ ዴሞክራሲያዊ ሓይሊ ዝተከአሉ ጉዳይ እውን ኣይኮነን። ነዚ ብዝግባእ ክንግንዘቦን ክንርደኦን ይግባእ። እዚ ኩነታት ንምግንዛብ ድማ ካብቲ ዝለመድናዮ ዴሞክራሲያዊ ፖለቲካዊ ሃዋው ወፂኖ ታሪካዊ ፍፃመታት ፀረ ዴሞክራሲያዊ ሓይሊታት ክንዝክርን ክንግምግምን ምስ ጭቡጥ ኩነታትና ብምትእስሳር ክንርኢን ይግባእ። እዚ ኩነታት ከምቲ ብሃፀይ ሚሊሊኽን ብሃፀይ ሃ/ሰላሴን ተፋሒሱ ዝፍፀም ዝነበረ ወዲት ኣንፃር ተጋሩ እዩ ዝፍፀም ዘሎ። ንትግራዊ ብትግራዊ፤ ንትግራዊ፤ ናይ ትግራዊ ሓይሊን ሓድነትን ንምብታን ብኣውራጃ፤ ብዓሌት ብኸባቢ ንሓምሶ ዝብል እዩ። ነዚውን መሳርሒ ባዕሉ ትግራዊ ክንገብር ኣለና ዝብል እዩ።

ኣብ ኢትዮጵያ ይኹን ኣብ ምብራቕ ኣፍሪካ ጠንካራ መንግስቲ ኣበይ ኣሎ እንተተብሃለ ኣብ ትግራዊን ትግራዊን ጥራሕን ጥራሕ እዩ። ጠንካራ መንግስቲ ማለት ጠንካራ ሰራዊትን ዘመናዊ ዕጥቅን ኣይኮነን፤ ጠንካራ መንግስቲ ዝበሃል መንግስትን ህዝብን ዘለዎም ምትእስሳርን ሓድነትን እዩ። ኣብዛ ሐዚ ሰዓት ድማ ኣብ ውሽጢ ሃገርና ይኹን ኣብ ጎረባብትና ከምዚ ዝበለ ምትእስሳርን ሓድነትን ዘለዎ ብጀካ ትግራዊ ካሊእ የለን። እዚ ስለዝፈለጡ እዮም ነዚ ከፍርሱና ላዕልን ታሕትን ዝብሉ ዘለዉ። ስለዚ ኣብዚ ሐዚ እዋን ትግራዊ ምክፍፋል ማለት

ምእንተ ትግራዊ ኢሎም ደግሞ ዘፍሰሱ አዕፅምቶም ዝኸሰከሱ ናይ 60 ሽሕ ሰማእታት፣ ናይ 100 ሽሕ አካለጉድአትና ደም ደሙ-ክልብ ምግባር ማለት እዩ።

እዚኣ ድማ ማንም ትግራዊ ኣይፈቕዳን፣ ኣይፈቕዳን ጥራሕ ዘይኮነስ ካብ ማንም ንላዕሊ ነዚኣ ብትኹረት ብምርኣይ ክኣልያ ይግባእ። ካብ ኣብ ስልጣን ዘሎ ፀረ ተጋሩ፣ ካብ ትምክሕቲን ፅግዕተኛ ኣይሊን ንላዕሊ ንሪኦ ፀላኢ የለን፣ ነገርግን ኣድነት ተጋሩ ክሸርሸር ዝመፅእ ካብዞም ኣይሊታት ገዛ ዕዮ ሒዞ ዝመፅእ ትግራይ ግን ወየልኡ።

ኣብዚ እቲ ሓዚ ዘሎ ጥምረት ወይከኛ መውስቦ ትምክሕትን ፀቢብነትን ዘላቂነት ከምዘይብሉ ዝፍለጥ እኳ እንተኾነ፣ ክሳብ ሓዚ ምፅንሑውን ኣያል ጥንቓቕ ብምግባር እኳ እንተኾነ፣ ግን ድማ ብዙሕ ሰንክልክል እናገጠሞ ነቲ ኣብ ትግራይ ዝሓሰብዎ ውዲት ዕንቅፋት እናኾኖም መዲኡ እዩ። ብሓደወገን ንትግራይ ንምድኻም ብኻሊእ ወገን ድማ ነንባዕሎም ከይቕድመኒ ዝግይነቱ ውዲት ብካሊእ መዳዩ ድማ ነናይ ክልሎም ውሽጣዊ ዕግርግር ድቃስ ኣስኢኦምም ዝሕዝዎን ዝጭብጥዎን ስኢኖም ዓዲ ምምራሕ ኣብዩዎም ይርከቡ። ምናልባት ዝሕዝዎ ዝጭብጥዎ ጠፊኡዎም ናብታ ናይ ኣያታቶም ተግባር ፋሽዝም ምእታዎም ኣይተርፍን። ነዚ ፋሽዝም ድማ ክንምክታ ንክእል ድማ ከም ተጋሩ ኣድነትናን ውዳበናን ኣጠናኸርና ብፅንግት ጠጠው ምባል ጥራሕ እያ። ኣብዛ ፈታኒት እዋን እዚኣ ድማ ልዕሊ ኩሉ ነገር ኣድነት ተጋሩ ምጥንኻር ወሳኒ ጉዳይ እዩ። እዚ ድማ ብዘለና ዓቕሚ ብገንዘብ፣ ብሞያ፣ ብሓሳብ ኮታስ ንትግራይና ከጠናኸር እንብሎ ብኹሉ መዳይ ንመንግስቲ ትግራይ ክንልግስ ይግባእ። ብኢኮኖሚያዊ መዳይ፣

ሀዳሰ ኢትዮጵያ

ሚያዝያ 1፣ 2011 ዓ.ም.

ርኢቶ ዘለዎ ብዝሰዕብ ኣድራሻ ምብጻሕ ይከኣል

hidaseethiopia@yahoo.com and/or hidaseethiopiaa@gmail.com